

Olumsuz Anne-Ergen İlişki Niteliği ve İçselleştirme Sorunları Arasındaki İlişki: Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesinin Aracı Rolünün İkili Analiz Yöntemiyle İncelenmesi

Aylin Koçak¹

İzmir Ekonomi Üniversitesi

Özet

Anneler ve ergenlik dönemindeki çocuklarının psikolojik iyi oluşlarının, aralarındaki ilişkinin niteliğinden nasıl etkilendiğini anlamayı amaçlayan çalışmalar olsa da az sayıda çalışma bu ilişkideki olası aracı mekanizmaları incelemiştir. Bu bağlamda, mevcut çalışma, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı ışığında, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin bu ilişkideki aracı rolünü ikili analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır. Örneklem, 230 anne ($M_{ort} = 45.47$, $S = 5.31$) ve ergen ($M_{ort} = 15.79$, $S = 1.84$; %56,1'i kız) çiftinden oluşmaktadır. Veri toplama amacı ile Olumsuz Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği-Anne ve Ergen Formları, Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumu ve Engellenmesi Ölçeğinin Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi alt ölçeği ve Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği kullanılmıştır. Genişletilmiş Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APIMeM) sonuçları, annelerin olumsuz ilişki niteliği bildirdiği durumda, bunun hem kendilerinin hem de ergenlik dönemindeki çocuklarının ihtiyaçlarının engellenmesi ile pozitif yönde ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, ergenler olumsuz ilişki niteliği bildirdiğinde, bu yalnızca kendi ihtiyaçlarının engellenmesiyle pozitif yönde ilişkili bulunmuş ve ergenlerin ihtiyaçlarının engellenmesi ise hem kendilerinin hem de annelerinin içselleştirme sorunlarıyla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Diğer taraftan, annenin ihtiyaçlarının engellenmesi sadece kendi içselleştirme sorunlarıyla pozitif yönde ilişkilidir. Bu durum, ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerinin neredeyse tüm yollar için (annenin olumsuz anne-ergen ilişki niteliğine yönelik bildirim ile kendi içselleştirme sorunları arasındaki ilişki hariç) olumsuz ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol oynadığını göstermiştir. Son olarak, annelerin ihtiyaçlarının engellenmesi ise kendi olumsuz anne-ergen ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye anlamlı bir şekilde aracılık etmiştir. Araştırma bulguları, temel psikolojik ihtiyaçlar kuramı ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İçselleştirme sorunları, ikili analiz, ilişki niteliği, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, temel psikolojik ihtiyaçlar kuramı

Abstract

Research has aimed to understand how the psychological well-being of both mothers and their adolescents is influenced by the quality of their relationship, yet few studies have examined possible mediating mechanisms. Drawing from the basic psychological need theory, this study aims to examine the mediating role of the frustration of basic psychological needs in this relation by using a dyadic analysis method. The sample consisted of 230 mother ($M_{age} = 45.47$, $SD = 5.31$) and adolescent ($M_{age} = 15.79$, $SD = 1.84$; 56.1% of them were female) dyads. The Negative Quality of Mother-Adolescent Relationship Questionnaire-Mother and Adolescent Forms, Basic Psychological Needs Frustration subscale of the Basic Psychological Needs Satisfaction and Frustration Scale, and the Depression Anxiety Stress Scale were used for data collection. The results of the Actor-Partner Interdependence Model Extended to Mediation (APIMeM) revealed that when mothers reported negative relationship quality, it was positively associated with frustration of both their own and their adolescent's needs. However, when adolescents reported negative relationship quality, it was only positively linked to their own needs frustration, which, in turn, positively associated with both their own and their mother's internalizing problems. On the other hand, mother's needs frustration was only positively linked to her own internalizing problems. This suggests that adolescent's needs frustration played a significant mediating role in the link between negative relationship quality and internalizing problems for almost all pathways (except for the link between mother's report of negative mother-adolescent relationship quality and their own internalizing problems). Lastly, mother's needs frustration significantly mediated the relation between their own reports of negative mother-adolescent relationship quality and internalizing problems. Research findings were discussed in the light of the basic psychological need theory.

Keywords: Basic needs frustration, basic psychological need theory, dyadic analysis, internalizing problems, relationship quality

Olumsuz Anne-Ergen İlişki Niteliği ve İçselleştirme Sorunları Arasındaki İlişki: Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesinin Aracı Rolünün İkili Analiz Yöntemiyle İncelenmesi

Birçok fiziksel, bilişsel ve sosyoduygusal değişimin yaşandığı ergenlik, oldukça önemli bir gelişimsel dönemdir (Kwon ve Telzer, 2022). Annelerin de büyük bir dönüşümden geçtiği bu dönemde, ebeveynlerle, özellikle de anne ile ergen arasındaki ilişkiler değişmekte ve bu ilişki hem ergenin hem de annenin psikososyal iyi oluşunu şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Soenens ve ark., 2019). Anne-ergen ilişkisinin niteliği, bireylerin uyumunun önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmekte ve hem anne hem de ergenin zihinsel sağlığını ve psikolojik iyi oluşunu etkilemektedir (Qu ve ark., 2021; Withers ve ark., 2016).

Alan yazında anne-ergen ilişkisinin önemi kabul edilmekle birlikte, tüm ebeveyn-ergen etkileşimlerinin olumlu olmadığı sıkça belirtilmektedir. Bazı anne-ergen ilişkileri, çatışma, olumsuz iletişim ve gerilim içerebilir ve bu da hem ergen hem de annelerde olumsuz sonuç davranışlara yol açabilir. Öyle ki yapılan çalışmalarda, yüksek düzeyde çatışma ve eleştiri içeren olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, stres, kaygı ve depresyon gibi içselleştirme sorunları da dahil olmak üzere bir dizi olumsuz sonuçla ilişkili bulunmuştur (Branje ve ark., 2010; Huey ve ark., 2017; McWey ve ark., 2015; Nelemans ve ark., 2023; Qu ve ark., 2021; Withers ve ark., 2016).

Anne-ergen ilişkisinin niteliği ve bireylerin psikolojik iyi oluşu üzerine birçok çalışma yapılmış olmasına rağmen, bu çalışmaların çoğu ya ergenin ya da annenin bildirimlerine odaklanmıştır. Alan yazın incelendiğinde, olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin olası aracı rolüne ve hem anne hem de ergenin değerlendirmelerinin içselleştirme sorunları üzerindeki potansiyel etkilerine odaklanan herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramına (Basic Psychological Need Theory) dayalı çalışmalar hem anne hem de ergenin ihtiyaçlarının karşılanmaması veya engellenmesinin içselleştirme sorunlarının ortaya çıkma olasılığını artırdığını vurgulamaktadır (Deci ve Ryan, 2000; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Yüksek düzeyde olumsuz anne-ergen ilişkisi, her iki tarafın temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamasını engelleyici bir bağlam oluşturarak artan sorun davranışlarla ilişkili olabilir. Buna karşın, daha az olumsuz ilişki niteliği, destekleyici bir bağlam sağlayarak bireylerin ihtiyaçlarını karşılamalarını mümkün kılabilir ve daha düşük düzeyde sorun davranışlarla ilişkili olabilir (Tindall ve Curtis, 2019; Vansteenkiste ve Ryan, 2013) ve bahsedilen ilişkiler anne ve ergen bildirimlerine dayalı

yollar açısından farklılık gösterebilmektedir (De Los Reyes ve Ohannessian, 2016; Korelitz ve Garber, 2016). Dolayısıyla, mevcut çalışma, olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin içselleştirme sorunlarıyla olan ilişkisini, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin aracı rolünü göz önünde bulundurarak hem anne hem de ergenin bildirimine dayalı ikili analiz yöntemiyle incelemeyi amaçlamaktadır.

Anne-Ergen Arasındaki İlişkinin Niteliği

Anne-ergen ilişki niteliği hem olumsuz hem de olumlu değerlendirmeleri içeren çok boyutlu bir yapıdır (Boele ve ark., 2019). Güven ve açık iletişim ile tanımlanan olumlu anne-ergen ilişki niteliği, ergenlere ergenlik döneminin zorluklarını keşfetmeleri ve bu zorlukların üstesinden gelmeleri için güvenli bir üs sağlarken; çatışma ve eleştiri ile tanımlanan olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, ergenlerin psikolojik iyi oluşunu engelleyebilir ve gelişimsel süreçlerini olumsuz yönde etkileyebilir (Boele ve ark., 2019; Laursen ve ark., 1998). Bu çalışmada, ilişki niteliği kavramının iki zıt ucu olarak kabul edilen olumlu ve olumsuz ilişki niteliğinin (Boele ve ark., 2019) yalnızca olumsuz ilişki niteliği boyutuna odaklanılmıştır.

Baba-ergen ilişki niteliğine kıyasla anne-ergen ilişki niteliğine odaklanılmasının sebebi, özellikle ergenlik döneminde annenin birincil sosyalleştirme aracı olmasından kaynaklanmaktadır (Sunar, 2002; Sunar ve Fisek, 2005). Ergenlik dönemindeki gençler, kimlik oluşumu, akran ilişkileri ve geleceğe yönelik beklentiler gibi karmaşık konularda yollarını bulmaya çalışırken duygusal rehberlik, bakım ve onay için ebeveynlerine, özellikle de annelerine büyük ölçüde güvenirlir (Brand ve Klimes-Dougan, 2010; Collins ve Steinberg, 2008; Larson ve ark., 1996; Steinberg ve Morris, 2001). Anneler, çocuklarının hayatının bu döneminde önemli bir rol oynadığından, anne-ergen ilişkisinin niteliği, ergenlerin psikolojik iyi oluşunun belirleyici bir unsuru olarak görülmektedir.

Anne-Ergen Arasındaki İlişkinin Niteliği ile İçselleştirme Sorunları Arasındaki İlişki

Önceki araştırmalar, olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin hem ergenler (Branje ve ark., 2010; Huey ve ark., 2017; McWey ve ark., 2015; Qu ve ark., 2021) hem de anneler (Lougheed ve Hollenstein, 2016; Van Der Giessen ve ark., 2015) için artan stres, kaygı ve depresyon gibi içselleştirme sorunları ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Örneğin, Nelemans ve ark. (2023) tarafından gerçekleştirilen 6 yıllık boylamsal bir çalışmada, anne ve ergenlerin ilişki algıları ile ergenlerin içselleştirme sorunları arasındaki ilişki incelenmiş ve 497 anne-ergen çifti takip edilmiştir. Çalışmanın bulguları, yüksek

düzeyde çatışmanın bir yıl sonra ergenlerde hem depresif semptomları hem de yaygın kaygı bozukluğu belirtilerini yordadığını ortaya koymuştur.

Ek olarak, Withers ve ark. (2016) tarafından yapılan ikili boylamsal bir çalışmada, anne-ergen ilişki niteliğinin anne depresyonu ile ergen depresyonu arasındaki olası aracı rolü araştırılmış ve 267 anne-ergen çifti incelenmiştir. Bu çalışmanın bulguları, 8 yaşındaki yüksek depresif semptomların hem ergenlerin hem de annelerin dört yıl sonraki düşük ilişki niteliği algılarıyla ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, ergenlerin anne-ergen ilişki niteliğine dair bildirimleri ile depresif semptomları arasında anlamlı bir boylamsal aktör etkisi de tespit edilmiştir.

Claridge ve ark. (2015) tarafından yapılan diğer bir ikili boylamsal çalışmada ise anne ve ergenler arasındaki ilişkiler ile ergenlik dönemindeki çeşitli sonuç davranışları arasındaki ilişki incelenmiş ve 361 anne-ergen çiftinin verileri analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları, 12 yaşındaki ergenlerin anne-ergen ilişkisine dair bildirimlerinin, iki yıl sonraki anne ve ergen depresyonu ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıca, annelerin 12 yaşındaki çocuklarıyla olan ilişkilerine dair bildirimleri, iki yıl sonraki anne depresyonunu anlamlı bir şekilde yordamıştır. Bu bulgular ışığında, bireylerin kendi hayatlarını anneleri veya ergen çocuklarıyla olan ilişkilerine göre değerlendirmeleri olasıdır ve psikolojik iyi oluşları bu ilişki tarafından şekillenmektedir. Dolayısıyla, algılanan olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin artan içselleştirme sorunlarıyla ilişkili olması muhtemeldir.

Türkiye’de, anne-ergen ilişki niteliğinin ergenin içselleştirme sorunlarıyla olan ilişkisine odaklanan çalışma sayısı sınırlıdır. Alan yazında ulaşılabilen kaynaklar çerçevesinde, anne-ergen ilişki niteliğine odaklanan sınırlı sayıda çalışmalardan birinde Korfal (2016), algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ergen problem davranışları arasındaki ilişkide ebeveyn-ergen ilişkilerinin aracı rolünü incelemiştir. Bu çalışma, ilköğretim 6. ve 7. sınıflar ile ortaöğretim 9. ve 10. sınıflara devam eden 1068 ergenle gerçekleştirilmiştir. Bulgular, içselleştirme sorunları ile algılanan ekonomik güçlük, eşler arasındaki çatışma, kendini suçlama ve algılanan tehdit arasındaki ilişkide, kızlarda olumsuz anne-ergen ilişkisinin aracı rol oynadığını ortaya koymuştur. Yine, ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ergenlerin benlik saygısı, yaşam doyumu, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunları arasındaki ilişkilerde anne-ergen ilişki niteliğinin aracı rolünü ergen bildirimine dayalı ve boylamsal olarak inceleyen bir çalışmada, Ergül-Topçu ve Güre (2021), ilk ve orta öğretime devam eden 832 ergenden veri toplamış ve katılımcıları bir yıl arayla iki kez değerlendirmiştir. Çalışma bulguları, kızlarda anne-ergen ilişki niteliğinin içselleştirme sorunlarını nega-

tif yönde yordadığını ve yine kız ergenlerde anne-ergen ilişki niteliğinin, algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile ergenin içselleştirme problemleri arasındaki ilişkide anlamlı bir aracı rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu bulgular, anne-ergen ilişkisinin niteliğinin Türk ergenlerin psikolojik iyi oluşları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu, özellikle olumsuz anne-ergen ilişkisinin bu süreçte belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Alan yazında ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiyi araştıran çalışmalar olmasına rağmen, olumsuz ilişki niteliğinin içselleştirme sorunlarıyla nasıl ve neden ilişkili olduğunu açıklamaya odaklanan çalışma sayısı oldukça sınırlıdır. Bu bağlamda Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı (Deci ve Ryan, 2000), olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye aracılık eden olası mekanizmalardan birinin temel psikolojik ihtiyaçlar olduğunu öne sürmektedir. Kurama göre, olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, her iki tarafın temel psikolojik ihtiyaçlarını engelleyerek psikolojik iyi oluşlarını azaltabilir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Dolayısıyla mevcut çalışmada, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı çerçevesinde, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkideki olası aracı rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır.

Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesinin Aracı Rolü

Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı (Deci ve Ryan, 2000), Kendini Belirleme Kuramının (Self-Determination Theory) altı mini kuramından dördüncüsüdür ve alan yazında öz belirleme kuramı olarak da kullanılmaktadır (bk. Cihangir Çankaya, 2009). Kuram, insan davranışlarının üç temel psikolojik ihtiyaç doğrultusunda şekillendiğini öne sürer. Bu ihtiyaçlar; özerklik, yeterlik ve ilişkiselliktir. Özerklik ihtiyacı, bireylerin düşünceleri, eylemleri ve davranışları üzerinde kontrol sahibi olma isteğini yansıtır. Yeterlik ihtiyacı, bireylerin çeşitli görevleri üstlenirken kendilerini etkin ve yeterli hissetme arzusuyla ilgilidir. İlişkisellik ihtiyacı ise bireylerin diğer insanlarla anlamlı bağlar kurma arzusu içerir. Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramının ikili süreç modelinin (dual process model) aydınlık yol (bright path) varsayımı bu ihtiyaçların karşılanmasının olumlu sonuç davranışlarla, karanlık yol (dark path) varsayımı ise engellenmesinin olumsuz sonuç davranışlar ve içselleştirme sorunlarıyla ilişkili olduğunu savunmaktadır (Deci ve Ryan, 2000; Reeve ve ark., 2023; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Araştırmalar, bireylerin buldukları bağlamın bu temel ihtiyaçların karşılanıp karşılanmadığını veya engellenip engellenmediğini belirlemede önemli bir rol oynadığını ve dolayısıyla içselleştirme sorunlarının or-

taya çıkma olasılığını artırdığını göstermektedir (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Dolayısıyla, anneler ve ergenler arasındaki yüksek düzeyde olumsuz ilişki niteliğinin, her iki tarafın temel psikolojik ihtiyaçlarını karşılamalarını engelleyebileceği ve bunun da artan sorun davranışlarla ilişkili olacağı düşünülmektedir. Diğer yandan, daha az olumsuz ilişki niteliği, temel psikolojik ihtiyaçlar açısından destekleyici bir bağlam sağlayarak, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamalarını mümkün kılabilir ve daha düşük düzeyde sorun davranışlarla ilişkili olabilir (Tindall ve Curtis, 2019; Vansteenkiste ve Ryan, 2013).

Anne-ergen ilişkisi bağlamında, olumsuz ilişki niteliği bireylerin üç temel ihtiyacı olan özerklik, yeterlik ve ilişkiselliğin engellenmesine yol açabilir. Örneğin, yüksek düzeyde çatışma ile tanımlanan olumsuz anne-ergen ilişkilerinde hem anneler hem de ergenler özerkliklerinin kısıtlandığını veya engellendiğini hissedebilirler. Ergenler, çocukluktan yetişkinliğe geçerken doğal olarak özerklik ve bağımsızlık arayışındadırlar (Soenens ve ark., 2017). Anneler ise, özellikle ergen bir çocuk yetiştirmenin öngörülemez dinamikleri içinde, kendi eylemleri üzerinde kontrol ve aidiyet duygusu hissetmek, deneyimlerinde psikolojik özgürlük ve özgünlük arayışı içinde olmak isterler (Deci ve Ryan, 2000; Soenens ve ark., 2019). Süregelen çatışmalı ilişkiler, her iki tarafın da kendilerini kısıtlanmış hissetmesine ve özerk iradelerini ortaya koyma çabalarının engellenmesine neden olabilir. Sonuç olarak, bu tür ilişkilerdeki bireyler özerklik ihtiyaçlarının engellendiğini hissedebilir ve bu da içselleştirme sorunlarının artmasına neden olabilir (Soenens ve Vansteenkiste, 2010; Vansteenkiste ve Ryan, 2013).

Ayrıca, bu tür bir anne-ergen ilişkisi hem anne hem de ergenin etkileşimlerinde ve ilişkilerinde yetkin ve etkili hissetmeye yönelik temel psikolojik ihtiyacı zayıflatabilir (Gao ve ark., 2022; La Guardia ve Ryan, 2002; Sim, 2000). Çatışmalı ilişkilere ve olumsuz geri bildirimlere sürekli maruz kalmak hem ergenlerin hem de annelerin yeteneklerine olan güvenlerini azaltabilir ve belirli hedeflerin peşinden gitme veya daha zorlu ilişki görevlerine katılma motivasyonlarını düşürebilir (Soenens ve ark., 2019). Sonuç olarak, yeterlik ihtiyaçlarının engellenmesi, içselleştirme sorunlarına ve uyum problemlerine yol açabilir (Chen ve ark., 2015; Tindall ve Curtis, 2019).

Son olarak, olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, anne ve ergenin başkalarıyla yakın ve destekleyici ilişkiler kurmaya yönelik temel psikolojik ihtiyacı zayıflatabilir (Soenens ve ark., 2019; Xu ve ark., 2021). Sürekli olumsuz bir ilişki içinde bulunmak veya çatışmaya maruz kalmak, ergenlerin annelerini destekleyici olmayan veya duygusal olarak ulaşamaz biri olarak algılamalarına neden olabilir, bu da ihtiyaç duydukları zamanlarda annelerinden rahatlatma veya destek aramalarına engel

teşkil edebilir (Soenens ve ark., 2019; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Aynı durum anneler için de geçerlidir; çatışma karşısında, ergenlik dönemindeki çocuklarını bir destek kaynağı olarak görmeyebilirler ve iletişimlerinde karşılıklı bir açmaz düşebilirler. Sonuç olarak, her iki taraf da ilişkisellik ihtiyaçlarında bir engellenme yaşayabilir ve bu da depresyon, kaygı ve stres gibi içselleştirme sorunlarına yol açabilir (Tindall ve Curtis, 2019).

Amaç ve Hipotezler

Sınırlı sayıda yapılan ikili analiz çalışmaları, anne-ergen ilişkisi ile içselleştirme sorunları (Claridge ve ark., 2015; Van Der Giessen ve ark., 2013, 2015; Withers ve ark., 2016) ve ihtiyaçların engellenmesi (özellikle ilişkisellik ve yeterlik ihtiyaçlarının engellenmesi) ile içselleştirme sorunları (Van Petegem ve ark., 2020) arasında anlamlı ilişkiler olduğunu göstermiştir. Ancak, az sayıdaki çalışma hem anne hem de ergen bildirimlerini kullanmış ve ikili analiz yöntemini uygulamıştır. Öyle ki, mevcut çalışmaların hiçbiri olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ve içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiyi tek bir modelde incelememiştir. Ayrıca, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin bahsedilen ilişkideki aracı rolü Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı ışığında değerlendirilmemiştir. Bu nedenle, bu çalışma, (1) bahsedilen değişkenler arasındaki potansiyel ilişkileri eşzamanlı olarak inceleyerek bu değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkilerine yönelik bilgi birikimini artırmayı, (2) Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı doğrultusunda, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin olası aracı rolünü ele alarak, olumsuz anne-ergen ilişkisinin temel psikolojik ihtiyaçları engelleyici bir bağlam oluşturarak içselleştirme sorunlarını nasıl artırabileceğini vurgulamayı ve (3) anne ve ergen bildirimlerine dayalı farklılıkların olabileceğini gösteren önceki çalışmalar ışığında, anneler ve ergenlerin bildirimlerini dikkate alarak ikili analiz yöntemiyle, olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin hem annenin hem de ergenin içselleştirme sorunlarını temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi yoluyla eşzamanlı olarak nasıl etkilediğini incelemeyi ve ilişkideki karşılıklı bağımlılığı yakalamayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, mevcut çalışmanın temel amacı, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı ışığında, olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin aracı rolünü incelemektir. Olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesini pozitif yönde yordayacağı (Hipotez 1); temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin içselleştirme sorunlarını pozitif yönde yordayacağı (Hipotez 2) hem aktör (yani, birey içi) hem de partner (yani, bireyler arası) yolları için varsayılmıştır. Dolayısıyla, temel psikolojik ih-

tiyaçların engellenmesinin hem annenin hem de ergenin olumsuz ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye aracılık etmesi beklenmektedir (Hipotez 3).

Yöntem

Katılımcılar

Araştırmaya, çoğunluğu Türkiye'nin büyükşehirlerinde (Aydın, Ankara, Muğla, Denizli, Adana, İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Tekirdağ, Hatay, Trabzon, Bursa, Manisa, İzmir ve Balıkesir) yaşayan (%95,22) toplam 230 anne-ergen çifti katılmıştır ($N = 460$). Annelerin yaşları 32 ile 58 arasında ($Ort_{yas} = 45.47$, $S = 5.31$), ergenlerin yaşları ise 11 ile 18 arasında ($Ort_{yas} = 15.79$, $S = 1.84$; %56,1'i kız) değişmektedir. Tüm anneler ve ergenler veri toplama sırasında birlikte yaşadıklarını bildirmiştir. Ek olarak, annelerin çoğunluğunun iki çocuğu (%52,6), %24,8'inin bir çocuğu, %17,0'mın üç çocuğu, %5,6'sının dört veya daha fazla çocuğu bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, annelerin %59,1'i herhangi bir işte çalıştığını belirtmiştir. Annelerin çoğu üniversite mezunu (%44,8), %8,3'ü ilkokul, %7,8'i ortaokul, %31,7'si lise ve %7,4'ü yüksek lisans veya doktora mezunudur. Gelir düzeyi açısından ise annelerin çoğunluğu kendilerini orta gelir düzeyinde (%53,9), %6'sı düşük gelir düzeyinde ve %41,1'i yüksek gelir düzeyinde tanımlamıştır. Ergenlerin ise %71,3'ü liseye, %28,7'si ise ortaokula devam etmektedir. Ergen katılımcıların çoğu kendilerini orta gelir düzeyinde (%55,7), %5,2'si düşük gelir düzeyinde ve %39,1'i yüksek gelir düzeyinde tanımlamıştır.

Veri Toplama Araçları

Anne-Ergen Arasındaki İlişkinin Niteliği

Anne ve ergenlerin ilişki niteliklerine ilişkin bildirimlerini değerlendirmek için Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği-Anne ve Ergen Formları (Wissink ve ark., 2006) kullanılmıştır. Ölçek, Güre ve Ergül-Topçu (2022) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçeğin açıklama, olumlu ilişki niteliği ve olumsuz ilişki niteliği olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Bu çalışmada, modelin sadeliği açısından ilişki niteliği kavramının iki zıt ucu olarak kabul edilen olumlu ve olumsuz ilişki niteliğinin (Boele ve ark., 2019) yalnızca olumsuz ilişki niteliği alt boyutu kullanılmıştır. Alt ölçek 6 maddeden oluşmaktadır (ör. "Birbirinizle ne sıklıkla tartışırsınız?") ve ölçek maddeleri 1 ("çok az ya da hiç") ile 5 ("çok") arasında değişen 5'li Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anneler için .94, ergenler için ise .95 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek düzeyde olumsuz ilişki niteliğini işaret etmektedir.

Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi

Anne ve ergenlerin temel psikolojik ihtiyaçlarının engellenmesine ilişkin bildirimlerini değerlendirmek amacıyla Temel Psikolojik İhtiyaçların Doymu ve Engellenmesi Ölçeğinin (Chen ve ark., 2015) Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi alt ölçeği kullanılmıştır. Ölçek, Mouratidis ve ark. (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. İhtiyaçların engellenmesi ölçeği 12 maddeden oluşmaktadır ve özerklik (4 madde; ör. "Yaptığım çoğu şey 'yapmak zorundaymışım' gibi geliyor"), yeterlik (4 madde; ör. "İşleri iyi yapıp yapamayacağım konusunda ciddi şüphelerim var") ve ilişkisellik (4 madde; ör. "Ait olmak istediğim gruptan dışlanmış hissediyorum") olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır. Ölçek maddeleri 1 ("Hiç katılmıyorum") ile 5 ("Tamamen katılıyorum") arasında değişen 5'li Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ölçeğinin toplam puanı hesaplanmış (Chen ve ark., 2015, Çalışma 2) ve ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı anneler için .84, ergenler için ise .87 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puan, temel psikolojik ihtiyaçların yüksek düzeyde engellendiğini işaret etmektedir.

İçselleştirme Sorunları

Anne ve ergenlerin içselleştirme sorunlarına ilişkin bildirimlerini değerlendirmek amacıyla Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (Lovibond ve Lovibond, 1995) kullanılmıştır. Ölçek, Sarıçam (2018) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Toplamda 21 maddeden oluşan ölçeğin depresyon (7 madde; ör. "hayatın anlamsız olduğunu hissettim"), kaygı (7 madde; ör. "ağzımın kurduğunun farkındaydım") ve stres (7 madde; ör. "sakinleşmekte zorlandım") olmak üzere üç alt boyutu bulunmakta ve ölçek maddeleri 0 ("hiçbir zaman") ile 3 ("her zaman") arasında değişen 4'lü Likert tipi ölçekle değerlendirilmektedir. Bu çalışmada depresyon, kaygı ve stres alt ölçeklerinin bir araya getirilmesiyle içselleştirme sorunları toplam puanı hesaplanmıştır (Evans ve ark., 2023). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı hem anneler hem de ergenler için .93 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puan, yüksek düzeyde içselleştirme sorununu işaret etmektedir.

İşlem

Çalışma öncesinde, İzmir Ekonomi Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik onay alınmıştır (B.30.2.İEÜ.0.05.05 020 370). Katılımcılar kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Araştırmacı, aynı üniversitedeki Gelişim Psikolojisine Giriş I dersine devam eden 56 gönüllü öğrenci aracılığıyla anne-ergen çiftlerini ulaşmıştır. Gönüllü öğrenciler, annelerden hem kendi

hem de ergenlik dönemindeki çocuklarının katılımı için bilgilendirilmiş onam aldıktan sonra, anket bağlantısını annelere göndermiş ve veri temizleme sürecinde ane-ergen çiftlerini eşleştirmek için kullanılacak olan aile rumuzları hakkında bilgi vermiştir. Dolayısıyla, ergen örneklemine anneleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Annelerin onayının yanı sıra, ergenlerin de anketleri doldurmaya başlamadan önce onayları alınmıştır. Bilgilendirilmiş onam formunda, katılımcılara çalışmanın gizliliği, yanıtlarının anonimliği ve istedikleri zaman çalışmayı bırakma hakları konusunda bilgi verilmiştir. Veri toplama sırasında birlikte yaşayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden 10-18 yaş aralığında ortaokul veya lise eğitimine devam eden tüm ergenler ve anneleri katılımcı olarak kabul edilmiştir.

Araştırmacı ile ane-ergen çiftleri arasında aracı bir rol oynayan gönüllü öğrencilerin başlıca sorumlulukları, (1) annelerden bilgilendirilmiş onam formu almak, (2) katılımcıların araştırma ve veri toplama sürecine ilişkin sorularını yanıtlamak, (3) her bir ane-ergen çiftine özgün bir rumuz atamak, (4) her bir ane-ergen çiftine çevrimiçi anketin linkini göndererek özgün rumuzları hakkında bilgi vermek ve (5) anketleri doldurmalarını hatırlatmak olmuştur. Araştırmacı, 40 dakikalık bir sınav dışı oturumda gönüllü öğrencileri veri toplama süreci hakkında bilgilendirmiş, öğrencilerin sorularını yanıtlamış, ane-ergen çiftleri için özgün rumuzların nasıl oluşturulacağı ve bunların nasıl kontrol edileceği konusunda onları bilgilendirmiştir. Gönüllü öğrenciler veri toplamadaki yardımları karşılığında bonus puan almışlardır. Tüm ölçme araçları Türkçe olarak sunulmuştur. Anneler olumsuz ane-ergen ilişki niteliği (A-OİN), temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi (A-TPIE) ve içselleştirme sorunları (A-İS) ile ilgili ölçekleri yanıtlarken, ergenler olumsuz ane-ergen ilişki niteliği (E-OİN), temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi (E-TPIE) ve içselleştirme sorunları (E-İS) ile ilgili ölçekleri doldurmuşlardır.

Veri Analizi

Öncelikle, çalışmaya dahil edilme kriterlerine uymayan katılımcılar için veri temizleme işlemi gerçekleştirilmiştir. Bu kriterler, annelerin ergen bir çocuğa sahip olması, veri toplama sırasında birlikte yaşamaları, eşleşen bir rumuza sahip olmaları ve ergenlerin 10-18 yaş arasında olmalarını içermektedir. Bu kriterlere göre, örneklem olarak belirlenen 506 katılımcıdan 6'sı veri toplama sırasında ane-ergen çiftinin birlikte yaşamaması, 36'sı eşleşmeyen rumuzları ve 4 ergen de 18 yaşından büyük olduğu için anneleriyle birlikte örneklemden çıkarılmıştır. Sonuç olarak, tüm analizler veri toplama sırasında birlikte yaşayan toplam 230 ane-ergen çifti ile gerçekleştirilmiştir. Veriler çevrimiçi olarak toplan-

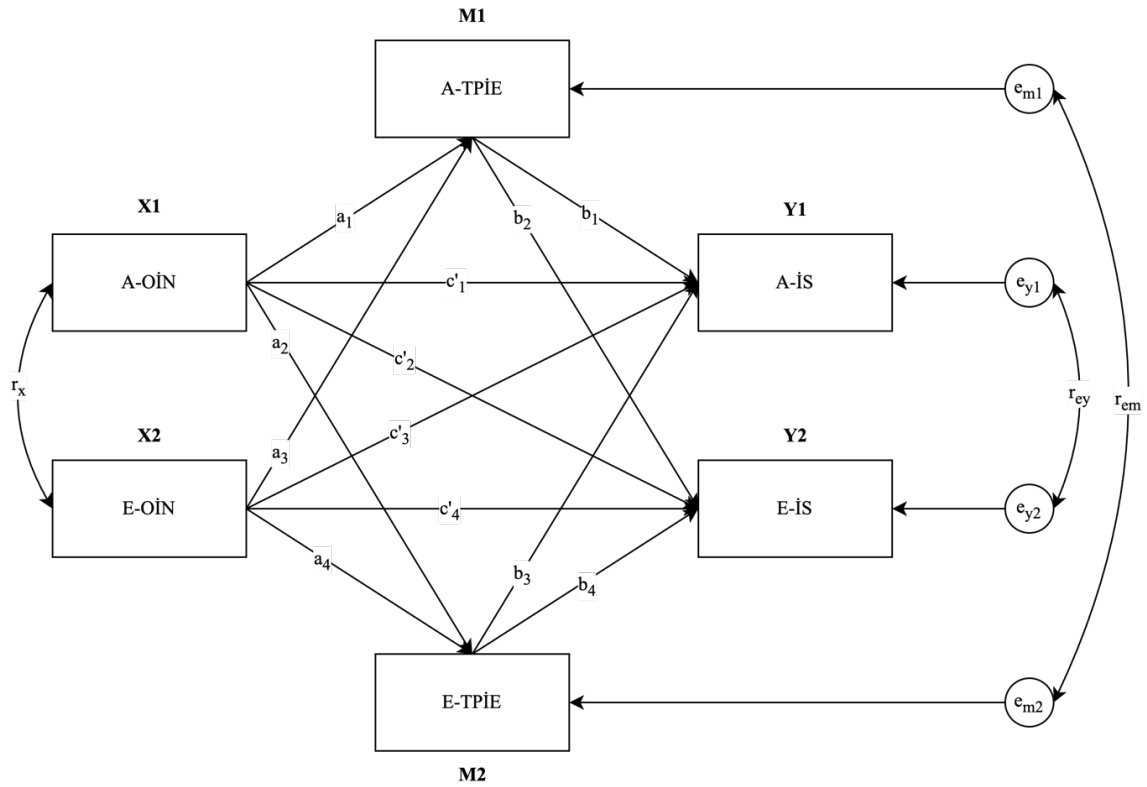
mıştır ve çalışma değişkenleri (A-OİN, E-OİN, A-TPIE, E-TPIE, A-İS ve E-İS) arasında kayıp veri bulunmamaktadır.

Temel analiz öncesinde, tüm çalışma değişkenlerinin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir (Tabachnick ve ark., 2013). Daha sonra, çalışma değişkenlerinin tanımlayıcı istatistikleri ve değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Ayrıca, çalışma değişkenlerinin ergenlerin cinsiyetine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini kontrol etmek amacıyla *t*-testi yapılmıştır. Temel analizde, olumsuz ane-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide birey içi ve bireyler arası yolları ihtiyaçların engellenmesi yoluyla incelemek amacıyla Genişletilmiş Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APIMeM) kullanılmıştır. İkili aracı model iki yordayıcı (annenin ve ergenin olumsuz ane-ergen ilişki niteliğine yönelik bildirimleri), iki aracı (annenin ve ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri) ve iki sonuç (annenin ve ergenin içselleştirme sorunlarına yönelik bildirimleri) değişken içermektedir (bk. Şekil 1). Bahsedilen model, ikili aracı modellerin ayırt edilebilir (distinguished) çiftlerle sınımasına olanak tanıyan bir SPSS makrosu olan MEDYAD (Coutts ve ark., 2019) kullanılarak test edilmiştir. Dolaylı etkiler, asimetric yüzdelik dilime dayalı güven aralığı ile 5000 bootstrap örneğine dayalı olarak hesaplanmıştır. Bu bağlamda, %95 güven aralığının sıfır içermemesi istatistiksel olarak anlamlı olarak değerlendirilmiştir. MEDYAD, ölçülen modellere ilişkin herhangi bir uyum istatistiği sağlamamakta ve tahmin edilen tüm modellerin doygun (saturated) olduğu kabul edilmektedir (Coutts ve ark., 2019).

Bulgular

Ön Analizler

Ortalamalar, standart sapmalar, çarpıklık ve basıklık değerleri ile değişkenler arası korelasyonlar Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablo 1'de görüldüğü üzere, tüm çalışma değişkenleri (A-OİN, E-OİN, A-TPIE, E-TPIE, A-İS ve E-İS) -2.0 ile +2.0 aralığında değerler almış ve normal dağılım göstermiştir. Korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, annelerin olumsuz ilişki niteliği, kendi ihtiyaçlarının engellenmesi ve içselleştirme sorunları ile ergenlerin olumsuz ilişki niteliği, ihtiyaçlarının engellenmesi ve içselleştirme sorunları ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca, annelerin ihtiyaçlarının engellenmesi, kendi içselleştirme sorunları ve ergenlerin olumsuz ilişki niteliği, ihtiyaçlarının engellenmesi ve içselleştirme sorunları ile pozitif yönde ilişkilidir. Ek olarak, annenin içselleştirme sorunları, ergenin olumsuz ilişki niteliği, ihtiyaçlarının engellenmesi ve içselleştirme sorunları ile pozitif yönde ilişkilidir. Benzer şekilde,

Not. A = Anne, E = Ergen, OİN = Olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, TPİE = Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, İS = İçselleştirme sorunları.

Şekil 1. Genişletilmiş Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APIMeM).

Tablo 1. Tanımlayıcı istatistikler, çarpıklık ve basıklık değerleri ve çalışma değişkenleri arasındaki korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6
1. A-OİN	-					
2. A-TPIE	.40***	-				
3. A-İS	.43***	.68***	-			
4. E-OİN	.61***	.26***	.35***	-		
5. E-TPIE	.34***	.41***	.42***	.39***	-	
6. E-İS	.30***	.31***	.48***	.47***	.68***	-
M	1.96	2.37	1.70	2.07	2.58	1.75
S	0.77	0.62	0.48	0.92	0.70	0.53
Çarpıklık	1.22	0.40	0.83	1.42	0.40	0.77
Basıklık	1.57	0.51	0.60	1.76	0.12	0.02

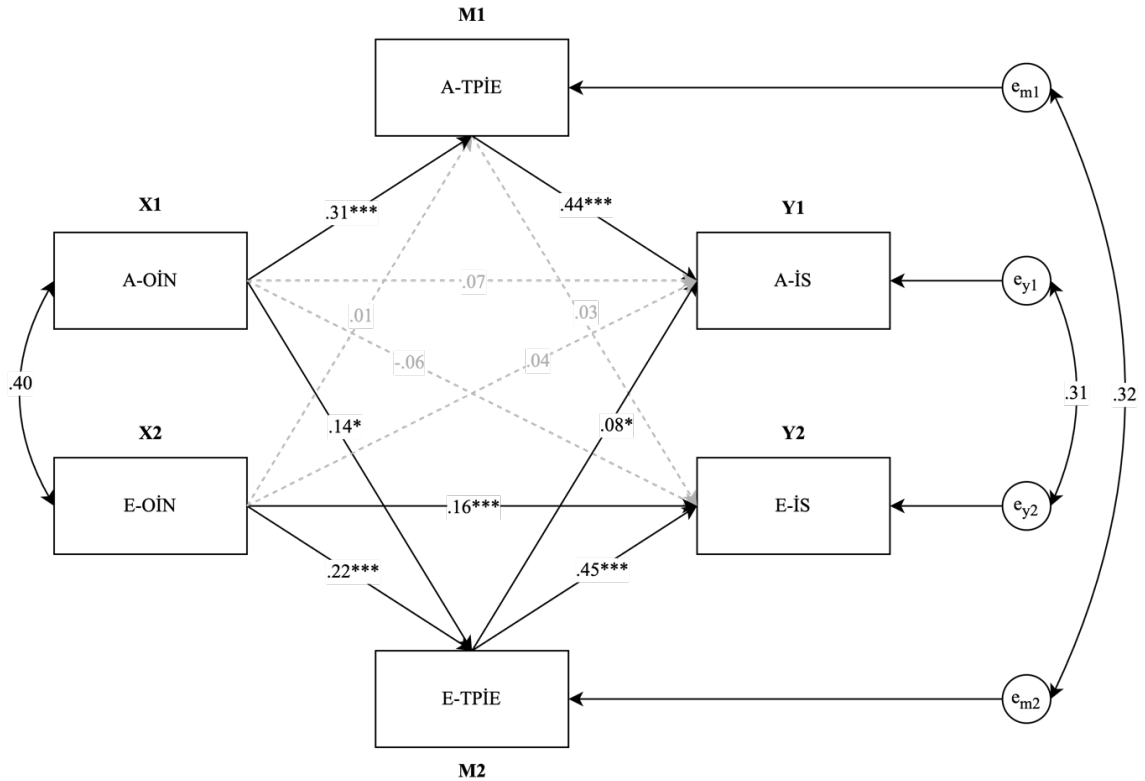
Not. *** $p < .001$. A = Anne, E = Ergen, OİN = Olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, TPİE = Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, İS = İçselleştirme sorunları.

ergenlerin olumsuz ilişki niteliği, kendi ihtiyaçlarının engellenmesi ve içselleştirme sorunları ile pozitif yönde ilişkilidir. Son olarak, ergenlerin ihtiyaçlarının engellenmesi, kendi içselleştirme sorunları ile pozitif yönde ilişkilidir. Hem annelerin hem de ergenlerin yaşları korelasyon analizine dahil edilmiş ancak bu değişkenlerin çalışma değişkenleri ile anlamlı bir ilişki göstermediği belirlenmiştir (tüm p 'ler $> .05$). Ayrıca, çalışma değişkenleri ergenlerin cinsiyetine göre t -testi ile karşılaştırılmış ve kız ve erkek ergenlerin çalışma değişkenleri açısından farklılaşmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, yaş ve cinsiyet değişkenleri temel aracı modele kontrol değişkenleri olarak eklenmemiştir.

APIMeM

Şekil 2'de görüldüğü üzere, araştırma hipotezleriyle tutarlı olarak, APIMeM analizinin sonuçları, annenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimlerinin, annenin

ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerini ($B = .31, p < .001$) ve ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerini ($B = .14, p = .045$) pozitif yönde yordamıştır. Benzer şekilde, ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerini pozitif yönde yordamıştır ($B = .22, p < .001$). Ancak, ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri, annenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerini anlamlı bir şekilde yordamamıştır ($B = .01, p = .815$). Ayrıca, araştırma hipotezleriyle tutarlı olarak, hem annenin hem de ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri, kendi içselleştirme sorunlarını pozitif yönde yordamıştır ($B = .44, p < .001$ ve $B = .45, p < .001$). Ek olarak, ergenlerin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri annenin içselleştirme sorunlarını pozitif yönde yordamış ($B = .08, p = .023$), ancak annenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri ergenlerin içselleştirme sorunlarını anlamlı bir şekilde yordamamıştır ($B = .03$,

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. A = Anne, E = Ergen, OİN = Olumsuz anne-ergen ilişki niteliği, TPİE = Temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, İS = İçselleştirme sorunları.

Şekil 2. Genişletilmiş Aktör-Partner Karşılıklı Bağımlılık Modeli (APIMeM) Bulguları.

$p = .519$). Ayrıca, hem annenin hem de ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri kendi içselleştirme sorunlarını pozitif yönde yordamıştır ($B = .22, p < .001$ ve $B = .26, p < .001$). Diğer taraftan, annenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ergenin içselleştirme sorunlarını ($B = .01, p = .824$), aynı şekilde ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri annenin içselleştirme sorunlarını anlamlı bir şekilde yordamamıştır ($B = .07, p = .081$).

Annenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimlerinin, kendi ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri yoluyla içselleştirme sorunları üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıdır ($B = .14$, Bootstrap: %95-GA: .093 - .231) ve annenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri, kendi olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir ($B = .07, p = .071$). Ayrıca, annenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimlerinin ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri yoluyla ergenin içselleştirme sorunları üzerindeki dolaylı etkisi de anlamlı bulunmuştur ($B = .06$, Bootstrap: %95-GA: .0001 - .120) ve ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri, annenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ile ergenin içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir ($B = -.06, p = .157$). Ayrıca, ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimlerinin ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri yoluyla annenin içselleştirme sorunları üzerindeki dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($B = .02$, Bootstrap: %95-GA: .003 - .041) ve ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri, ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ile annenin içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye tam aracılık etmektedir ($B = .04, p = .161$). Son olarak, ergenin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimlerinin, kendi ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri yoluyla ergenin içselleştirme sorunları üzerindeki dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($B = .10$, Bootstrap: %95-GA: .050 - .159) ve ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimleri, olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ile kendi içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye kısmi aracılık etmiştir ($B = .16, p < .001$) (ayrıntılar için bk. Tablo 2).

Tartışma

Bu çalışma, olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin aracı rolünü araştırmayı amaçlamaktadır. Mevcut çalışma, söz konusu ilişkileri, Türk bir örneklemede ikili analiz yöntemiyle inceleyen ilk çalışmadır. Araştırma bulguları, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramıyla uyumlu olarak, ergenin ihtiyaç-

larının engellenmesinin hem kendi hem de annesinin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleriyle ilişkili olduğunu, annenin ihtiyaçlarının engellenmesinin ise yalnızca kendi olumsuz ilişki niteliği ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca, ihtiyaçların engellenmesi ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkide anlamlı aktör ve partner etkilerinin olduğu bulunmuştur (A-TPIE ve E-İS arasındaki ilişki hariç). Ek olarak, ergenin ihtiyaçlarının engellenmesi, neredeyse tüm yollar için olumsuz ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiye anlamlı bir şekilde aracılık etmiştir (iki aktör ve bir partner etkisi; A-OİN ile A-İS arasındaki ilişki hariç). Öte yandan, annelerin ihtiyaçlarının engellenmesi, kendi olumsuz ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasında anlamlı bir aracı rol oynamıştır (sadece aktör etkisi). İlerleyen bölümlerde, (1) olumsuz ilişki niteliği ile ihtiyaçların engellenmesi, (2) ihtiyaçların engellenmesi ile içselleştirme sorunları ve (3) ihtiyaçların engellenmesinin olumsuz ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki aracı rolü ele alınacaktır.

Anne-Ergen Arasındaki İlişkinin Niteliği ve İhtiyaçların Engellenmesi Arasındaki İlişki

Modelin ilk aşamasına ilişkin bulgular, annelerin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimlerinin hem kendi hem de ergenlerin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerini pozitif yönde yordadığını göstermektedir. Buna karşılık, ergenlerin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri sadece kendi ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerini pozitif yönde yordamaktadır. Bu durum, anne ve ergenlerin her ikisinin de yüksek düzeyde olumsuz ilişki niteliği deneyimlediği durumlarda, ihtiyaçlarının daha fazla engellendiğini hissettiklerini ortaya koymaktadır. Dahası, annenin yüksek düzeyde olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri, ergenin ihtiyaçlarına yönelik daha fazla engellenmişlik hissi bildirmesiyle ilişkilidir.

İlk hipoteze ilişkin bulgular, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramının öngörülerine uyumludur. Özellikle, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı aile ilişkilerinin niteliğinin temel psikolojik ihtiyaçların karşılanmasını ya da engellenmesini etkileyebileceğini öne sürmektedir (Soenen ve ark., 2019; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Bu bağlamda, çatışmalı anne-ergen ilişkileri, temel psikolojik ihtiyaçların engellendiği bir aile ortamı olarak işlev görmekte ve sonuç olarak ihtiyaçlara yönelik daha yüksek düzeyde engellenmişlik hissine neden olmaktadır (Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Ebeveynlik ve ihtiyaçların engellenmesi arasındaki ilişki üzerine çok sayıda araştırma olmasına rağmen, ilişki niteliği ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Sınırlı sayıdaki çalışmalardan birinde Yavuz (2022), annelerle beliren

Tablo 2. Temel Aracı Model Bulguları.

Etki	Yol	Yol etiketi	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 GA	
							Alt sınıır	Üst sınıır
	$X_1 \rightarrow M_1$	a_1	.31***	.06	5.10	<.001	.192	.434
	$X_1 \rightarrow M_2$	a_2	.14*	.07	2.02	.045	.003	.276
	$X_2 \rightarrow M_1$	a_3	.01	.05	0.24	.815	-.090	.114
	$X_2 \rightarrow M_2$	a_4	.22***	.06	3.86	<.001	.110	.340
	$M_1 \rightarrow Y_1$	b_1	.44***	.04	10.54	<.001	.357	.521
	$M_1 \rightarrow Y_2$	b_2	.03	.05	0.65	.519	-.061	.120
	$M_2 \rightarrow Y_1$	b_3	.08*	.04	2.27	.023	.011	.157
	$M_2 \rightarrow Y_2$	b_4	.45***	.04	10.95	<.001	.367	.528
Toplam etki	$X_1 \rightarrow Y_1$	c_1	.22***	.05	4.69	<.001	.127	.311
Toplam etki	$X_1 \rightarrow Y_2$	c_2	.01	.05	0.22	.824	-.089	.112
Toplam etki	$X_2 \rightarrow Y_1$	c_3	.07	.04	1.75	.081	-.009	.146
Toplam etki	$X_2 \rightarrow Y_2$	c_4	.26***	.04	6.12	<.001	.178	.348
Doğrudan etki	$X_1 \rightarrow Y_1$	c'_1	.07	.04	1.81	.071	-.006	.146
Doğrudan etki	$X_1 \rightarrow Y_2$	c'_2	-.06	.04	-1.42	.157	-.144	.024
Doğrudan etki	$X_2 \rightarrow Y_1$	c'_3	.04	.03	1.41	.161	-.018	.107
Doğrudan etki	$X_2 \rightarrow Y_2$	c'_4	.16***	.04	4.62	<.001	.093	.231
Dolaylı etki	$X_1 \rightarrow M_1 \rightarrow Y_1$	$a_1 b_1$	.14*	.02			.093	.187
Dolaylı etki	$X_1 \rightarrow M_1 \rightarrow Y_2$	$a_1 b_2$	.01	.02			-.021	.039
Dolaylı etki	$X_2 \rightarrow M_1 \rightarrow Y_1$	$a_3 b_1$	.01	.02			-.042	.053
Dolaylı etki	$X_2 \rightarrow M_1 \rightarrow Y_2$	$a_3 b_2$	.0004	.003			-.005	.009
Dolaylı etki	$X_1 \rightarrow M_2 \rightarrow Y_1$	$a_2 b_3$	.01	.01			-.001	.029
Dolaylı etki	$X_1 \rightarrow M_2 \rightarrow Y_2$	$a_2 b_4$	.06*	.03			.0001	.120
Dolaylı etki	$X_2 \rightarrow M_2 \rightarrow Y_1$	$a_4 b_3$	.02*	.01			.003	.041
Dolaylı etki	$X_2 \rightarrow M_2 \rightarrow Y_2$	$a_4 b_4$	.10*	.03			.050	.159

Not. * $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$. Dolaylı etkiler 5000 tekrarlamaaya dayalı bootstrap ile hesaplanmıştır.

yetişkinlik dönemindeki bireyler arasındaki ilişki niteliği ile bu bireylerin temel psikolojik ihtiyaçları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu çalışma, çoklu bildirim dayanamamasına ve ergenlik dönemine odaklanmamasına rağmen, mevcut çalışmanın bulgularını özellikle anlamlı ergen yolları açısından destekler niteliktedir. Bu bağlamda, mevcut çalışma, çatışmalı anne-ergen ilişkisinin temel ihtiyaçların engellenmesi üzerindeki yıkıcı etkisini çoklu bildirim dayalı bir bakış açısıyla ortaya koyarak alan yazına önemli bir katkı sunmaktadır.

Aktör etkilerine ek olarak, annenin olumsuz ilişki niteliğine ilişkin bildirimlerinin, ergenin daha yüksek

düzeyde ihtiyaç engellenmesine yönelik bildirimleri üzerindeki rolü oldukça önemlidir. Aile sistemler yaklaşımına göre aile bir sistemdir ve aile içindeki bir değişiklik sistemin diğer unsurlarını da etkiler (Bowen ve Kerr, 2009). Bu çerçevede, evrensel bir ihtiyaç doyumu hissi ile hareket eden bir sistem (aile) üyesinin olumsuz ilişki niteliğine ilişkin bildirimlerinin diğer üye üzerinde mutlak bir etkisi olması beklenir. Bu noktada, ergenin olumsuz ilişki niteliğine ilişkin bildirimini ile annenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimini arasındaki anlamlı olmayan ilişki (partner etkisi), aile sistemleri yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde oldukça

şarıtıcıdır. Ancak bulgular Türk kültürünün hiyerarşik yapısı bağlamında değerlendirildiğinde anlam ifade etmektedir. Öyle ki Türk kültüründe genellikle aile ilişkilerindeki uyuma oldukça önem verilir ve aile üyeleri arasındaki bağlar genellikle yakındır (Sunar ve Fisek, 2005). Bu bağlar, aile içi çatışmaların etkisini azaltabilir veya gizleyebilir. Özellikle ergenler, hiyerarşik aile yapısı içinde ailelerine karşı büyük saygı duyarlar (Sunar, 2002) ve olumsuz duygularını açıkça ifade etmektan kaçınılırlar. Alan yazında Türk aile yapısının ve kültürel değerlerin ergenlerin özellikle olumsuz duygusal ifadelerini etkileyebileceğine dair bulgular mevcuttur (Sunar, 2002). Dolayısıyla kültürel normlar, aile yapısı ve toplumsal değerler gibi faktörler, ergenlerin anne ile olan olumsuz ilişkilerini doğrudan ifade etmelerini engelleyebilir dolayısıyla da annenin ihtiyaçlarının karşılanmasını engelleyici bir bağlam oluşmayabilir. Öyle ki annenin ilişki niteliği ile ergenin temel psikolojik ihtiyaçları arasındaki anlamlı ilişki bu varsayımı destekler niteliktedir. Bu bulgu, babaların aile sistemi içindeki rolü üzerinden ek bir açıklama ile de desteklenebilir. Örneklemin büyük ölçüde orta-üst gelir düzeyinde ve yüksek eğitim seviyesine sahip kentli annelerden oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, yüksek eğitim düzeyine sahip kentli babaların varlığının, babaların hem anneye hem de çocuklara karşı daha destekleyici olabileceklerini düşündürmektedir. Dolayısıyla, olumsuz bir ilişki bildirildiğinde, babanın bir tampon görevi görerek bu durumu dengeleyebileceği öne sürülebilir. Ancak, çalışmada babalardan veri toplanmadığı için bu açıklama spekülâtif niteliktedir ve gelecekte yapılacak araştırmalarda test edilmesi oldukça önemlidir.

İhtiyaçların Engellenmesi ve İçselleştirme Sorunları Arasındaki İlişki

Modelin ikinci aşamasına ilişkin bulgular, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı ve çalışmanın ikinci hipotezi ile uyumludur. Bulgular, ergenlerin yüksek düzeyde ihtiyaçlarının engellenmesine ilişkin bildirimlerinin, kendilerinin ve annelerinin içselleştirme sorunlarını yordadığını ortaya koymuştur. Buna karşılık, annelerin yüksek düzeyde ihtiyaçlarının engellenmesine ilişkin bildirimlerinin yalnızca kendi içselleştirme sorunlarını yordadığı bulunmuştur. Bu sonuçlar, önceki araştırmalarda temel ihtiyaçların engellenmesi ile depresyon, kaygı ve stres gibi içselleştirme sorunları arasında gözlemlenen anlamlı ilişkilerle uyumludur (Chen ve ark., 2015; Tindall ve Curtis, 2019; Van Petegem ve ark., 2020).

Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı bakış açısından, bireyin temel ihtiyaçlarının karşılanması psikolojik iyi oluşla ilişkilendirilirken, bu ihtiyaçların engellenmesi içselleştirme sorunları da dahil olmak üzere çeşitli olumsuz sonuç davranışlarla ilişkilendirilmiştir (Deci ve

Ryan, 2000; Vansteenkiste ve Ryan, 2013). Daha ayrıntılı bir ifadeyle, annenin ve ergenin özerklik ve eylemlilik (özerklik ihtiyacı), etkinlik ve yeterlilik (yeterlik ihtiyacı) ve aile içinde aidiyet ve yakınlık (ilişkisellik ihtiyacı) ihtiyacı konusundaki engellenmişlik hissi daha fazla içselleştirme sorunuyla ilişkili olabilir (Van Petegem ve ark., 2020). Bu bağlamda, ergenin ihtiyaçlarının engellenmesi ile annenin içselleştirme sorunları arasındaki anlamlı partner etkisine yönelik bulgu, kuramın cinsiyet, yaş, ırk veya kültürel geçmişten bağımsız olarak, tüm bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarına yönelik daha fazla engellenmişlik hissini daha fazla olumsuz sonuç davranışlarla ilişkili olduğu yönündeki temel evrensellik varsayımıyla tutarlıdır (Deci ve Ryan, 2000; Vansteenkiste ve Ryan, 2013).

Özellikle kültürel açıdan değerlendirildiğinde, Türk annelerin birincil bakım veren olarak (Sunar, 2002) çocuklarının yaşamlarındaki değişikliklerden birincil düzeyde etkilendikleri ve bu nedenle, ergenler ne zaman ihtiyaçlarının karşılanması konusunda engellenmişlik hissetseler annelerin bu durumda kendilerini sorumlu tutması, durumu kendilerine yormaları ve kaçınılmaz bir şekilde içselleştirme sorunları göstermeleri oldukça olasıdır. Ancak, yine aynı evrensellik bakış açısı temelinde değerlendirildiğinde, annenin ihtiyaçlarının engellenmesi ile ergenin içselleştirme sorunları arasındaki anlamlı olmayan partner etkisi oldukça şarıtıcıdır. Bu durum yine aile sistemler yaklaşımı ışığında, Türk kültürü bağlamında değerlendirildiğinde anlamlıdır. Öyle ki Türk kültüründe aile, bireylerin en önemli destek kaynağıdır ve aile içindeki, özellikle anne ve çocuk ilişkisindeki, duygusal bağlar genellikle çok güçlüdür (Sunar, 2002). Bu bağlamda, annelerin ihtiyaçlarının engellenmesi, aile içinde genellikle diğer üyeler tarafından fark edilir ve özellikle ergenler, anne-ergen ilişkisindeki yakınlıktan dolayı (Fisek, 1991; Kagıtcıbası, 1983) annelerinin duygusal durumlarından etkilenebilir, ancak aile içindeki baba, kardeş, büyükanne ve büyükbaba gibi diğer güçlü destek sistemleri, bu etkinin ergenin içselleştirme sorunlarına dönüşmesini engelleyebilir. Bahsedilen aile içi destek sistemleri bu çalışmada özellikle araştırılmadığı için bu çıkarımı destekleyecek, olası aracı mekanizmaları ve koruyucu faktörleri inceleyen çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ek olarak, Türk kültüründe anne ve ergen rollerinin belirgin bir şekilde farklılaşması, annelerin genellikle aile içindeki duygusal yükleri taşıyan ve yönetmeye çalışan figürler olması (Kagıtcıbası, 1996; Sunar, 2002) annelerin ihtiyaçlarının engellenmesi durumunda daha çok kendi psikolojik iyi oluşlarını etkileyebilir ve anneler ergenlik dönemindeki çocuklarına bu durumu yansıtmamaya çalıştıkları için ergenler bu durumdan daha az etkilenebilirler.

İhtiyaçların Engellenmesinin Aracı Rolü

Aracılık hipoteziyle ilgili olarak, ergenin ihtiyaçlarının engellenmesi, A-OİN ve A-İS arasındaki ilişki dışında, ikili modeldeki neredeyse tüm aktör ve partner yolları için olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasında önemli bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, ikili partnerlerden biri (anne veya ergen) tarafından bildirilen yüksek düzeydeki olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin, ergenin ihtiyaçlarının daha fazla engellenmesine ve bunun da hem anne hem de ergen için daha fazla içselleştirme sorunuyla ilişkili olduğuna işaret etmektedir. Ergenlerin ihtiyaçlarının engellenmesinin olumsuz ilişki niteliğine yönelik bildirimleri ile kendi içselleştirme sorunları arasındaki ilişki-deki kısmi aracı rolü ise ergenlerin olumsuz anne-ergen ilişkisine yönelik deneyimlerinin kendi içselleştirme sorunları üzerindeki olumsuz etkisini vurgulamaktadır. Bu ilişki, ergenlerin olumsuz anne-ergen ilişkisine yönelik bildirimlerinin içselleştirme sorunları üzerindeki etkisinde tampon görevi gören başka psikolojik veya ilişkisel kaynakların varlığıyla açıklanabilir. Bu bağlamda, gelecekteki araştırmalar olumsuz anne-ergen ilişkisi karşısında ergenlerin içselleştirme sorunlarını hafifleten baba desteği, olumlu baba-ergen ilişkisi, sosyal destek kaynakları, başa çıkma becerileri veya dayanıklılık gibi ek araçları inceleyebilir.

Öte yandan, annenin ihtiyaçlarının engellenmesi, olumsuz anne-ergen ilişki niteliği ile içselleştirme sorunları arasındaki aktör yolları için tam aracı bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, anneler için yüksek düzeydeki olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin, artan ihtiyaç engellenmesi yoluyla daha fazla içselleştirme sorunuyla ilişkili olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle, annenin psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmaması, olumsuz anne-ergen ilişkisinin ergenin içselleştirme sorunları üzerindeki rolünü tamamen açıklamaktadır. Önceki ulusal ve uluslararası araştırmalar, olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin içselleştirme sorunları üzerindeki doğrudan yıkıcı rolüne ilişkin güçlü kanıtlar ortaya koymuştur (Claridge ve ark., 2015; Ergül-Topçu ve Güre, 2021; Korfal, 2016; Van Der Giessen ve ark., 2013, 2015; Withers ve ark., 2016), ancak elde ettiğimiz bulgular bu ilişkide annenin ihtiyaçlarının engellenmesinin önemli bir aracı olabileceğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, mevcut çalışma, olumsuz anne-ergen ilişki dinamiklerinin annelerin temel psikolojik ihtiyaçlarını engellediğini ve bu engellenmenin annelerin içselleştirme sorunlarını artırıcı rolünü ortaya koyarak alan yazına önemli bir katkı sağlamaktadır.

Anlamli bulunan aktör yolları, Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramının varsayımlarının yanı sıra, olumsuz anne-ergen ilişki niteliğinin temel psikolojik ihtiyaçların daha fazla engellenmesiyle ilişkili olduğunu (Yavuz,

2022) ve bunun da daha fazla içselleştirme sorunlarını yordadığını ortaya koyan önceki Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı temelli araştırmalarla tutarlıdır (Van Petegem ve ark., 2020). Annelerin, aile sistemine yaptıkları daha büyük yatırım nedeniyle anne-ergen ilişkisini ergenlere kıyasla daha olumlu ve iyimser algıladıkları ve bu durumun anne ve ergen bildirimlerinde farklılığa yol açtığı alan yazında sıklıkla belirtilmektedir (ör. Korelitz ve Garber, 2016). Ancak, anne-ergen ilişkisindeki risk faktörlerine ilişkin anne ve ergen bildirimlerindeki benzerlik, ergenlerin içselleştirme sorunlarının zaman içinde artmasıyla ilişkili bulunmuştur (Nelemans ve ark., 2016). Mevcut çalışmada, fark skorları üzerinden bir değerlendirme yapılmamış olmasına rağmen, anne ve ergen aktör yolları için aynı yönde bulunan ilişkiler, olumsuz ilişki niteliğinin ihtiyaçların karşılanmasını engelleyici bir bağlam oluşturarak hem anne hem de ergenin içselleştirme sorun davranışlarını artırdığına yönelik bir destek sunmaktadır.

Diğer taraftan, anlamlı bulunan partner etkilerinin tümünde ergenin ihtiyaçlarının engellenmesine yönelik bildirimlerinin aracı rol oynaması, Türk kültürü bağlamında değerlendirildiğinde, bu durumun Türk kültüründeki ebeveynlik normları ve annelerin aile içindeki rolleriyle uyumlu olduğu görülmektedir. Araştırmalar, ebeveynlerin psikolojik durumlarının çocukları üzerindeki etkilerinin, kültürel bağlam, sosyoekonomik düzey ve ebeveynlik stilleri ile şekillendiğini göstermektedir (Kagıtcıbası, 2007; Kagıtcıbası ve Ataca, 2005). Türk kültüründe, özellikle yüksek eğitim düzeyine sahip, kentli, orta-üst gelir düzeyindeki annelerin, çocukların özerkliğine odaklı ebeveynlik yaklaşımları, psikolojik değerlerine verdikleri önem ve bununla bağlantılı olarak fedakâr tutumları (Kagıtcıbası ve Ataca, 2005; Parlak ve Tekin, 2020), annelerin kendi ihtiyaçlarının engellenmesinin çocukların psikolojik iyi oluşları üzerindeki etkilerini azaltabilir. Mevcut çalışmada yalnızca annelerin ele alınması, ebeveyn temelli spesifik çıkarımlar yapılmasını sınırlamaktadır. Bu bağlamda, ebeveynler arası farklılıkları ve farklı ebeveynlik uygulamalarının sonuçlarını ortaya koyacak çoklu bildirimlere dayalı araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar için Çıkarımlar

Mevcut çalışmanın ortaya koyduğu önemli bulgulara rağmen, bulguları anlamlandırmak ve gelecekteki araştırmalara yol göstermek adına sınırlılıklarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. İlk olarak verilerin hem ergenlerden hem de annelerden alınan öz bildirimlere dayanması, sosyal istenirlik veya hatırlama yanlılığı gibi önyargılara yol açabilir. Katılımcılar olumsuz ilişki niteliklerini veya içselleştirme sorunlarını eksik veya fazla bildirerek sonuçların doğruluğunu et-

kilemiş olabilirler. Bu bağlamda, önyargısız incelemeler için gözlemsel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ek olarak, çalışmanın enlemesine kesitsel deseni neden-sellik çıkarımı yapma olasılığını kısıtlamaktadır. Yine, mevcut çalışmada yalnızca anne ve ergen bildirimlerine odaklanılmış sistemin diğer üyelerine yönelik bir değerlendirme yapılmamıştır. Dolayısıyla, aile dinamiklerin daha derinlemesine anlaşılabilmesi için anne ve ergenler arasındaki ilişkilere ek olarak, baba veya kardeş gibi tüm sistem üyelerinin dahil edildiği çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, mevcut çalışma, ergenliğin ilk, orta ve ileri evrelerini karşılaştırmaya olanak sağlayacak nitelikte değildir. Anne-ergen ilişkisinin ergenlik dönemi boyunca değiştiği göz önünde bulundurulduğunda, gelecekteki çalışmalar, örneklem sayısını farklı ergenlik dönemlerini kapsayacak şekilde dengeleyerek daha kapsamlı karşılaştırmalar yapabilir. Ek olarak, örneklemin çoğunluğunu büyük şehirlerde yaşayan, orta-üst gelir düzeyinde ergenler ve çoğunluğu üniversite mezunu olan anneler oluşturmaktadır. Bulgular, gelişmekte olan ülkelerdeki benzer özelliklere sahip örneklere genellenebilir olsa da daha kapsamlı bir anlayış için farklı sosyoekonomik düzeyleri, eğitim seviyelerini ve kentli ile kırsal kesimi yansıtan daha geniş örneklerle yapılan araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak, modelin sadeliği açısından mevcut çalışmada sadece olumsuz anne-ergen ilişki niteliğine, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesine ve içselleştirme sorunlarına odaklanılmıştır. Daha kapsamlı bir bakış açısı oluşturmak adına sonraki çalışmalar farklı ölçüm araçları kullanarak olumlu anne-ergen ilişki niteliğini, temel psikolojik ihtiyaç doyumunu ve dışsallaştırma sorunlarını veya diğer iyi oluş göstergelerini çalışmalarına dahil edebilirler.

Sonuç

Sınırlılıklarına rağmen mevcut çalışma, (1) olumsuz ilişki niteliği, temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi ve içselleştirme sorunları arasındaki ilişkiyi bütüncül bir bakış açısıyla ele alması, (2) bahsedilen ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin aracı rolünü test etmesi ve (3) tüm bu ilişkileri Temel Psikolojik İhtiyaçlar Kuramı ışığında değerlendirmesi açısından oldukça önemlidir. Daha da önemlisi, olumsuz anne-ergen ilişkilerinin temel psikolojik ihtiyaçları nasıl engellediğini ve bu engellenmenin içselleştirme sorunlarına nasıl yol açtığını anlamak, özellikle anne-ergen ilişkilerinde yaşanan sorunlar nedeniyle içselleştirme sorunları yaşayan bireyler için geliştirilecek aile içi müdahale ve önleme programlarının, temel psikolojik ihtiyaçları kapsayacak şekilde şekillendirilmesine ve içselleştirme sorunlarını azaltmayı amaçlayan eğitim ve destek programlarının olumsuz anne-ergen ilişkilerinin iyileştirilmesi ve temel

psikolojik ihtiyaçların karşılanması konularında bilgi ve destek sağlayacak şekilde tasarlanmasına yardımcı olacaktır. Ve yine mevcut bulgular, anne ile ergenlerin psikolojik iyi oluşlarını destekleyen sosyal hizmetler ve aile politikalarının geliştirilmesinde, temel psikolojik ihtiyaçların karşılanması ve olumsuz aile dinamiklerinin azaltılması konusunda bir farkındalık oluşturulmasına katkı sağlayacaktır.

Kaynaklar

- Boele, S., Van der Graaff, J., de Wied, M., Van der Valk, I. E., Crocetti, E. ve Branje, S. (2019). Linking parent-child and peer relationship quality to empathy in adolescence: A multilevel meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 48(6), 1033-1055. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-00993-5>
- Bowen, M. ve Kerr, M. E. (2009). *Family Evaluation*. W. W. Norton.
- Brand, A. E. ve Klimes-Dougan, B. (2010). Emotion socialization in adolescence: The roles of mothers and fathers. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2010(128), 85-100. <https://doi.org/10.1002/cd.270>
- Branje, S. J. T., Hale, W. W., Frijns, T. ve Meeus, W. H. J. (2010). Longitudinal associations between perceived parent-child relationship quality and depressive symptoms in adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 38(6), 751-763. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9401-6>
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., Duriez, B., Lens, W., Matos, L., Mouratidis, A., Ryan, R. M., Sheldon, K. M., Soenens, B., Van Petegem, S. ve Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39(2), 216-236. <https://doi.org/10.1007/s11031-014-9450-1>
- Cihangir Çankaya, Z. (2009). Özerklik desteği, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve öznel iyi olma: Öz-Belirleme Kuramı. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(31), 23-31.
- Claridge, A. M., Wojciak, A. S., Lettenberger-Klein, C. G., Pettigrew, H. V., McWey, L. M. ve Chaviano, C. L. (2015). Reciprocal associations among maternal and child characteristics of at-risk families: A longitudinal actor-partner interdependence model. *Journal of Marital and Family Therapy*, 41(3), 308-323. <https://doi.org/10.1111/jmft.12084>
- Collins, W. A. ve Steinberg, L. (2008). Adolescent development in interpersonal context. W. Damon ve R. M. Lerner (Ed.), *Child and adolescent development: An advanced course* (ss. 551-590). John Wiley and Sons, Inc.
- Coutts, J. J., Hayes, A. F. ve Jiang, T. (2019). Easy statistical mediation analysis with distinguishable dyadic data. *Journal of Communication*, 69(6), 612-649. <https://doi.org/10.1093/joc/jqz034>
- De Los Reyes, A. ve Ohannessian, C. M. (2016). Introduction to the special issue: Discrepancies in adolescent-parent perceptions of the family and adolescent adjustment. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 1957-1972. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0533-z>
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “What” and “Why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01
- Ergül-Topçu, A. ve Güre, A. (2021). Olumsuz yaşam olayları, anne-ergen ilişkisi ve ergen uyumu arasındaki ilişkiler: Bir izleme çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 36(87), 106-130. <https://doi.org/10.31828/tpd1300443320191030m000030>
- Evans, O., Hardacre, S., Rubin, M. ve Tran, M. (2023). Content appraisal and age moderate the relationship between passive social media use and mental ill-being. *Frontiers in Psychology*, 14. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1181233>
- Fisek, G. O. (1991). A cross-cultural examination of proximity and hierarchy as dimensions of family structure. *Family Process*, 30(1), 121-133. <https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.1991.00121.x>
- Gao, Q., Zheng, H., Sun, R. ve Lu, S. (2022). Parent-adolescent relationships, peer relationships, and adolescent mobile phone addiction: The mediating role of psychological needs satisfaction. *Addictive Behaviors*, 129, 107260. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2022.107260>
- Güre, A. ve Ergül Topçu, A. (2022). Anne Davranış Ölçeği ve Anne-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği: Ergen ve anne formlarının psikometrik özelliklerinin sınanması. *Nesne Dergisi*, 10(25), 377-398. <https://doi.org/10.7816/nesne-10-25-02>
- Huey, M., Hiatt, C., Laursen, B., Burk, W. J. ve Rubin, K. (2017). Mother-adolescent conflict types and adolescent adjustment: A person-oriented analysis. *Journal of Family Psychology*, 31(4), 504-512. <https://doi.org/10.1037/fam0000294>
- Kagıtcıbası, C. (1983). Traditional families in Turkey. *International Journal of Mass Emergencies ve Disasters*, 1(1), 145-152. <https://doi.org/10.1177/028072708300100108>
- Kagıtcıbası, Ç. (1996). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. Psychology Press.
- Kagıtcıbası, C. (2007). *Family, self, and human development across cultures: Theories and applications* (2. bs). Erlbaum.
- Kagıtcıbası, C. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology*, 54(3), 317-337. <https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2005.00213.x>
- Korelitz, K. E. ve Garber, J. (2016). Congruence of parents' and children's perceptions of parenting: A

- meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 1973-1995. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0524-0>
- Korfal, A. Y. (2016). *Algılanan ekonomik güçlük ve eşler arasındaki çatışma ile problem davranışlar arasındaki bağlantıda, ebeveyn-ergen ilişkilerinin aracı rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Kwon, S.-J. ve Telzer, E. H. (2022). Social contextual risk taking in adolescence. *Nature Reviews Psychology*, 1(7), 393-406. <https://doi.org/10.1038/s44159-022-00060-0>
- La Guardia, J. ve Ryan, R. (2002). What adolescents need: A self-determination theory perspective on development within families, school, and society. F. Pajares ve T. Urdan (Ed.), *Academic motivation of adolescents: Vol 2* (ss. 193-219). CT Information Age.
- Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G. ve Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology*, 32(4), 744-754. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.32.4.744>
- Laursen, B., Coy, K. C. ve Collins, W. A. (1998). Reconsidering changes in parent-child conflict across adolescence: A meta-analysis. *Child Development*, 69, 817-832. <https://doi.org/10.1111/j.14678624.1998.tb06245.x>
- Lougheed, J. P. ve Hollenstein, T. (2016). Socioemotional flexibility in mother-daughter dyads: Riding the emotional rollercoaster across positive and negative contexts. *Emotion*, 16(5), 620-633. <https://doi.org/10.1037/emo0000155>
- Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335-343. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(94\)00075-u](https://doi.org/10.1016/0005-7967(94)00075-u)
- McWey, L. M., Claridge, A. M., Wojciak, A. S. ve Lettenberger-Klein, C. G. (2015). Parent-adolescent relationship quality as an intervening variable on adolescent outcomes among families at risk: Dyadic analyses. *Family Relations*, 64(2), 249-262. <https://doi.org/10.1111/fare.12111>
- Mouratidis, A., Michou, A., Sayıl, M., Alp, A., Koçak, A., Çuvaş, B. ve Selçuk, Ş. (2018). *In search of parsimony: Needs frustration as the flip side of needs satisfaction*. American Educational Research Association, New York.
- Nelemans, S. A., Branje, S. J. T., Hale, W. W., III., Goossens, L., Koot, H. M., Oldehinkel, A. J. ve Meeus, W. H. J. (2016). Discrepancies between perceptions of the parent-adolescent relationship and early adolescent depressive symptoms: An illustration of polynomial regression analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 45, 2049-2063. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0503-5>
- Nelemans, S. A., Mastrotheodoros, S., Çiftçi, L., Meeus, W. ve Branje, S. (2023). Do you see what I see? Longitudinal associations between mothers' and adolescents' perceptions of their relationship and adolescent internalizing symptoms. *Research on Child and Adolescent Psychopathology*, 51(2), 177-192. <https://doi.org/10.1007/s10802-022-00975-5>
- Parlak, S. ve Tekin, I. (2020). A phenomenological study on voluntarily childless women. *Psikoloji Çalışmaları / Studies in Psychology*, 161-186. <https://doi.org/10.26650/SP2019-0034>
- Qu, D., Huang, J., Yu, N. X., Hui, L. L. ve Kouros, C. D. (2021). Association between mother-adolescent relationship quality and subjective well-being: Resilience resources as a mediating factor among Hong Kong Chinese adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 30(8), 1990-2002. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-01987-3>
- Reeve, J., Jang, H.-R., Cheon, S. H., Moss, J. D., Ko, H. ve Jang, H. (2023). Extending self-determination theory's dual-process model to a new tripartite model to explain diminished functioning. *Motivation and Emotion*, 47(5), 691-710. <https://doi.org/10.1007/s11031-023-10019-0>
- Sarıçam, H. (2018). The psychometric properties of Turkish version of Depression Anxiety Stress Scale-21 (DASS-21) in health control and clinical samples [Depresyon Anksiyete Stres-21 Ölçeğinin (DASÖ-21) Normal ve klinik örneklemede Türkçe versiyonun psikometrik özellikleri]. *Journal of Cognitive-Behavioral Psychotherapy and Research*, 7, 19-30. <https://doi.org/10.5455/JCBPR.274847>
- Sim, T. N. (2000). Adolescent psychosocial competence: The importance and role of regard for parents. *Journal of Research on Adolescence*, 10(1), 49-64. https://doi.org/10.1207/SJRA1001_3
- Soenens, B. ve Vansteenkiste, M. (2010). A theoretical upgrade of the concept of parental psychological control: Proposing new insights on the basis of self-determination theory. *Developmental Review*, 30(1), 74-99. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2009.11.001>
- Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Beyers, W. (2019). Parenting Adolescents. M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Vol 1: Children and parenting* (3. bs, ss. 101-167). Routledge.

- Soenens, B., Vansteenkiste, M. ve Van Petegem, S. (Ed.). (2017). *Autonomy in adolescent development: Towards conceptual clarity*. Psychology Press.
- Steinberg, L. ve Morris, A. S. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology*, 52(1), 83-110. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.83>
- Sunar, D. (2002). Change and continuity in the Turkish middle class family. E. Özdalga ve R. Liljestrom (Ed.), *Autonomy and dependence in family: Turkey and Sweden in critical perspective* (ss. 217-238). Swedish Research Institute.
- Sunar, D. ve Fisek, G. (2005). Contemporary Turkish families. U. Gielen ve J. Roopnarine (Ed.), *Families in global perspective* (ss. 169-183). Allyn ve Bacon/Pearson.
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S. ve Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics*. Pearson.
- Tindall, I. K. ve Curtis, G. J. (2019). Validation of the Measurement of Need Frustration. *Frontiers in Psychology*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.01742>
- Van Der Giessen, D., Branje, S. J. T., Frijns, T. ve Meeus, W. H. J. (2013). Dyadic variability in mother-adolescent interactions: Developmental trajectories and associations with psychosocial functioning. *Journal of Youth and Adolescence*, 42(1), 96-108. <https://doi.org/10.1007/s10964-012-9790-7>
- Van Der Giessen, D., Hollenstein, T., Hale, W. W., Koot, H. M., Meeus, W. ve Branje, S. (2015). Emotional variability in mother-adolescent conflict interactions and internalizing problems of mothers and adolescents: Dyadic and individual processes. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43(2), 339-353. <https://doi.org/10.1007/s10802-014-9910-9>
- Van Petegem, S., Antonietti, J.-P., Eira Nunes, C., Kins, E. ve Soenens, B. (2020). The relationship between maternal overprotection, adolescent internalizing and externalizing problems, and psychological need frustration: A multi-informant study using response surface analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 49(1), 162-177. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-01126-8>
- Vansteenkiste, M. ve Ryan, R. M. (2013). On psychological growth and vulnerability: Basic psychological need satisfaction and need frustration as a unifying principle. *Journal of Psychotherapy Integration*, 23(3), 263-280. <https://doi.org/10.1037/a0032359>
- Wissink, I. B., Deković, M. ve Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *The Journal of Early Adolescence*, 26(2), 133-159. <https://doi.org/10.1177/0272431605285718>
- Withers, M. C., Cooper, A., Rayburn, A. D. ve McWey, L. M. (2016). Parent-adolescent relationship quality as a link in adolescent and maternal depression. *Children and Youth Services Review*, 70, 309-314. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2016.09.035>
- Xu, G., Bullock, A., Yang, P. ve Liu, J. (2021). Psychological control and internalizing problems: The mediating role of mother-child relationship quality. *Parenting*, 21(2), 108-117. <https://doi.org/10.1080/15295192.2020.1831295>
- Yavuz, E. (2022). *The mediating role of basic psychological needs in relation to parent emerging adult relationship quality and emerging adult's functioning*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir Ekonomi Üniversitesi.